

Kakuk Tamás első regénye, a *Keleti zóna* műfaji besorolását tekintve eltér ugyan korábbi munkáitól, beszédmódjában mégis szervesen illeszkedik eddig megjelent köteteinek formavilágába. Akár egy költeményben, itt is a szavak konnotatív jelentése a

hangsúlyos. Persze van a műnek elbeszélője, vannak hősei, van térhez és időhöz kötött cselekménye, ezek funkciója pedig megegyezik a hagyományos epikai elemek funkciójával. Megegyezik még

akkor is, ha a konkrét hely és a konkrét idő mindvégig megnevezetlen marad. Az olvasó – filozófiai hasonlattal élve – úgy érezheti, hogy ezek a kategóriák csupán a belső érzék azon formái, amelyekben a képzetek elrendeződnek, és ebből kifolyólag csak a szöveg összetett utalásrendszerében, a cselekménnyel párhuzamos történelmi események beazonosítása után dekódolhatók. Az egyik epizód kérdései és az azokra adott válaszok, amelyekben a szerző mintha burkoltan önnön alkotói módszeréről vallana, valójában a regény egészére igazak: „Vannak-e szálak? Vagy csak innen-onnan felmerülő képek? Negatívok. Előhívás közben kapják meg színeiket, foltjaikkal rajzolják ki, festik fel a helyszíneket. Lenyomatok.”

A kétéves sorkatonai szolgálat élményei köré szerveződő történet a hetvenes évek ambivalens világába, a keleti zóna kellős közepébe kalauzol minket. Egy olyan élethelyzetben, ahol minden szándék és tett ellenőrzött, a főszereplők részleges szabadságukkal válnak résztvevőivé annak a játszmánynak, amelyben – miként azt az eskütétel sorai is kifejezik – a lelkiismeretek birtoklása a tulajdonképpeni tét: „Én a dolgozó magyar nép fia esküszöm, hogy a Magyar Népköztársaságnak hűséges katonája leszek. [...] Ha pedig eskümet megszegem, sújtson a népköztársaság törvénye és dolgozó népünk megvetése.”. Az uralmon lévő rendszer hatalma ellenben kívülről bármennyire is elnyomó és kényszerítő, esetükben nem terjed ki a belső ítélőszékre.

A tizenkét fejezet címét a sakkban használatos megnyitáselméletek és középjátékok elnevezései adják: a *Grünfeld-védelem*től a *Zárt szicíliai*n át az *Elfogadott királycselig* követik egymást az egyes változatok. Az elbeszélő – aki önmagát is mindig külső nézőpontból látta – legközelebbi bajtársával, Ferencsel és Sebastiannal együtt gyakorolja ezeket a kombinációkat a laktanyában töltött, vacsoráig tartó szabadidő alatt. Ám mindez csak „a szabadság látszatának ideje”, és a táblán alkalmazott módszerek titokban történő tanulmányozása sem kockázatmentes. A sakk-könyvet az őrszobára becsempésző Ferenc (aki katolikus papnövendék) jól tudja például, hogy

Kontra Attila 89

A LÉGSZOMJ BÚVÁRHARANGJÁBAN

Kakuk Tamás: *Keleti zóna*

amennyiben lebukik, őrség helyett a fogdába kerül. Talán kézenfekvő volna a sötét és a világos bábuk küzdelmének metaforikus ábrázolását látnunk abban, hogy a Magyar Szocialista Munkáspárt napilapjának tudósításait citáló vendégszövegeket evangéliumi perikópák és más irodalmi művekből (például Evelyn Waugh *Utolsó látogatás*, illetve Mészöly Miklós *Az atléta halála* című könyvéből) származó részletek ellenpontozzák, de az írói szándék ennél minden bizonnyal árnyaltabb. Nem fekete-fehér.

A szövegben mindvégig névtelenül maradó főhősről már az első oldalakon kiderül, hogy filmrendezői ambíciói vannak, így a regény egészét átmeleg átszövik a különféle filmes terminusok és a filmszerű képekben való gondolkodás: „Egy idő után elveszti a beszélgetés fonalát, kívülről látja magukat, mintha egy filmforgatáson fenn ülne a darun. A negyvenöt fokban megdöntött kamera optikája a nyitott ablakon benézne a söntésbe, ahol egyenruhás és civil férfiak könyökölnek poharaik előtt a cigarettafüstben. [...] A külsőben lassú svenekkel követi magukat a kamerával, ugyanakkor érzi maga alatt a daru egyenletes emelkedését is. A talpa alatt a három alak elveszik a pályaudvaron nyüzsgő tömegben, közben a crane eléri azt a magasságot, ahonnan nagytótálban látszanak a vágányokon várakozó vonatok”. Szintén ezt a vonalat erősítik a filmtörténet klasszikus alkotásaira történő utalások, a hétköznapi tárgyak és események beemelése a képi művészet világába: „Az emeletes ágyak árnyéka forgatási fotó lehetne a *Metropolis*ből”, vagy „Az alvás álomsnittjei értelmezhetetlenül követik egymást, ijedten fut a reggeli parkban, mint David Hemmings a *Nagyításban*.”

A címben szereplő zóna egyszerre jelöl egy viszonylag egyértelmű, másfelől pedig mégis nehezen megragadható területet, még akkor is, ha az egyes szakaszokban számos földrajzi eligazítás fellelhető. A reflexió első szintjén persze a szemünk elé táruló látvány az érvényes: „A parasztabarokk házak közé emeletes lakótömböket ékeltek, a katolikus templom melletti monostor turisztaszálló. A kirakati bábukon itt a Vörös Október Ruhagyár konfekciótermékei.”. A közvetlenül érzékelhetőn túl azonban sorra elevenednek meg a gyermek- és ifjúkor emlékei: a szövetségesek hajdani légitámadásai alatt csak másodlagos célpontként kezelt dunántúli bányavárosban, a későbbi Tatabányán töltött évek (*Falkbeer ellencsel; Királyindiai támadás*) vagy a karl-marx-stadti pályaudvarról Weimarba tartó egykori utazás (*Averbach rendszere*) képei. Sőt, az oldalakon előrébb haladva egyre inkább úgy tűnik, mintha fokozatosan megszűnne az a gondolatban elővételezett határvonal, amely a fikciót és az álmokat a verifikálható tényektől, a külső szemlélő pozícióját pedig a személyiségen átszűrt élményfolyamtól elválasztja: „Meglepetten tapasztalja, hogy a mozgóképekbe korábbi életének jelenetei is belekeverednek. Az összeálló filmnek így lesz rendezője és nézője egy személyben.”

Egy film anyaga ugyanakkor még a montázs technika és a párhuzamos szerkesztés mesteri alkalmazása ellenére is többnyire korlátozott tartalmú marad. Kakuk Tamás regénye viszont egy olyan lokalizálhatatlan régiót nyit meg, amelyhez mintegy belsővé transzformált adalékként kapcsolódik csak hozzá mindaz, ami jelenvaló és a tapasztalatban adott. Ez a módszer pedig olyan, akár a metafizikusé. Nem fölfedez valamit, amit eddig még nem ismertünk, hanem egyéni beállításban mutatja meg mindazt, amit bizonyos értelemben már mindig is ismertünk. Ami mindvégig itt volt a szemünk előtt. (*Media-Press, Tatabánya, 2017*)

Új Forrás 2018/3 – Kontra Attila: A légszomj
búvárharangjában – Kakuk Tamás: Keleti zóna

